

Załącznik nr 1
do uchwały nr 253/435/23
Zarządu Województwa Pomorskiego
z dnia 9 marca 2023 r.

Projekt Regionalnego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej. Pomorska Ekonomia Społeczna 2030

Spis treści:

WPROWADZENIE.....	2
WYKAZ UŻYTYCH SKRÓTÓW.....	5
KLUCZOWE POJĘCIA	7
1. Rozwój społeczno-gospodarczy.....	10
2. Problemy społeczne	14
3. Zasoby sektora ekonomii społecznej i solidarnej	16
4. Zmiany wynikające z pandemii COVID-19	21
I. ANALIZA SWOT	24
II. Kluczowe problemy / wyzwania	25
III. Cele, priorytety, działania.....	26
Priorytet 1. Solidarna wspólnota regionalna.....	27
Priorytet 2. Silne i stabilne podmioty ekonomii społecznej	31
Priorytet 3. Rozwój, koordynacja, wsparcie (skuteczne działania systemowe)	35
IV. SPOSÓB DOSTARCZENIA USŁUG NA RZECZ PODMIOTÓW EKONOMII SPOŁECZNEJ	38
V. SYSTEM REALIZACJI PES 2030.....	40
Środki przeznaczone na realizację programu.....	40
Monitoring realizacji programu.....	40
Załącznik Nr 1 Tabela wskaźników	0
Załącznik Nr 2 Mapa podziału terytorialnego OWES.....	4

WPROWADZENIE

Zgodnie z art. 28. ustawy z dnia 5 sierpnia 2022 r. rozwój ekonomii społecznej podlega wsparciu przez władze publiczne, m.in. przez koordynację działań na rzecz rozwoju ekonomii społecznej realizowanych przez organy administracji publicznej w tym przez samorząd województwa. Głównym narzędziem służącym realizacji wsparcia na poziomie regionalnym jest wskazany ww. ustawie regionalny program rozwoju na rzecz ekonomii społecznej. **Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej. Pomorska Ekonomia Społeczna 2030** określa główne kierunki, priorytety i działania Samorządu Województwa Pomorskiego w zakresie rozwoju ekonomii społecznej w okresie w latach 2023 – 2030.

Zapisy niniejszego programu są komplementarne z zapisami dokumentów strategicznych o randze krajowej i wojewódzkiej w zakresie rozwoju ekonomii społecznej takimi jak:

1. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) przyjęta została przez Radę Ministrów 14 lutego 2017 r. SOR jest aktualizacją średniookresowej strategii rozwoju kraju. Jest obowiązującym, kluczowym dokumentem państwa polskiego w obszarze średnio- i długofalowej polityki gospodarczej. W dokumencie określone zostały m.in. obszary zagrożone trwałą marginalizacją na terenie całego kraju. Rozmieszczenie ww. obszarów jest jednym z elementów ustaleń w zakresie minimalnej liczby miejsc pracy w PS w poszczególnych subregionach województwa pomorskiego, których granice określone zostały w niniejszym Programie.

2. Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2030. Ekonomia Solidarności Społecznej

Program przyjęty Uchwałą Nr 212 Rady Ministrów z dnia 26 października 2022 r. jako aktualizacja obowiązującego KPRES do 2023 r. stanowi program rozwoju w rozumieniu art. 15 ust. 4 pkt 2 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2021 r. poz. 1057, z późn. zm.) i jest dokumentem o charakterze operacyjno-wdrożeniowym, ustanowionym w celu realizacji średniookresowej strategii rozwoju kraju – Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju, przyjętej uchwałą nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r.1), a także innych strategii rozwoju.

3. Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030

Strategia przyjęta została uchwałą Sejmiku nr 376/XXXI/21 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 12 kwietnia 2021 r. Zgodnie z art. 16b oraz art. 21 pkt 1) ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2019 poz. 1507 z późn. zm.) SRWP 2030 jest jednocześnie strategią w zakresie polityki społecznej, która jest integralną częścią strategii rozwoju województwa. Dotyczy to w szczególności takich elementów SRWP 2030 jak:

- część I. Wyzwania globalne oraz wnioski z analizy sytuacji społeczno-gospodarczej województwa pomorskiego,
- część III. Strategiczne wyzwania rozwojowe,
- część V. Zasady horyzontalne Strategii (przede wszystkim zasady dotyczące spójności społecznej, wspierania postaw obywatelskich, wielopoziomowego zarządzania i partnerstwa oraz wzrostu zatrudnienia),

- część VII. Cele strategiczne i operacyjne (przede wszystkim cele operacyjne 2.2. Wrażliwość społeczna oraz 2.3. Kapitał społeczny),
- część VIII. Wymiar terytorialny Strategii,
- część IX. Obszary współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej,
- część X. System realizacji, w której przewiduje się realizację regionalnych programów strategicznych w zakresie bezpieczeństwa zdrowotnego i wrażliwości społecznej oraz w zakresie edukacji i kapitału społecznego.

4. Regionalny Program Strategiczny w zakresie bezpieczeństwa zdrowotnego i wrażliwości społecznej

Program przyjęty Uchwałą Nr 758/271/21 Zarządu Województwa Pomorskiego z dnia 29 lipca 2021 r., jest jednym z pięciu regionalnych programów strategicznych, które uszczegóławiają zapisy Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030 (SRWP). Zakres tematyczny Programu obejmuje dwa cele operacyjne SRWP, tj. CO 1.3. Bezpieczeństwo zdrowotne oraz CO 2.2. Wrażliwość społeczna. Osiągnięciu celów operacyjnych SRWP mają służyć działania rozwojowe, które w sposób wyselekcjonowany i zhierarchizowany wskazane zostały w części projekcyjnej dokumentu.

Rozwoju ekonomii społecznej zaplanowany został w ramach Priorytetu 2.3 Stabilny i profesjonalny sektor pozarządowy i ekonomii społecznej — Działanie 2.3.3 Rozwój ekonomii społecznej, zawiera następujący zakres interwencji:

- Podnoszenie efektywności systemu wsparcia ekonomii społecznej m.in. poprzez wzmocnienie kompetencji kadry OWES np. w zakresie silniejszego urynkowania PES / PS.
- Tworzenie wysokiej jakości, trwałych miejsc pracy w PES / PS.
- Wzmocnienie PES / PS jako realizatora usług społecznych poprzez rozwój potencjału organizacyjnego oraz szkolenie kadr.
- Stymulowanie współpracy pomiędzy biznesem a PES / PS np. poprzez popularyzację outsourcingu PES / PS na rzecz biznesu.
- Rozwój sieci współpracy PES / PS m.in. popularyzacja inicjatyw klastrowych i konsorcjów.
- Profesjonalizacja podmiotów ekonomii społecznej m.in. poprzez doskonalenie kompetencji liderów PES / PS.
- Wzmocnienie ekonomiczne PES / PS m.in. poprzez upowszechnienie wiedzy o dostępności instrumentów finansowanych skierowanych do mikro, małych i średnich przedsiębiorstw.
- Podnoszenie jakości oraz promocja produktów i usług PES / PS w szczególności tych o zasięgu lokalnym, charakteryzujących się innowacyjnością lub nawiązujących do dziedzictwa regionalnego (sieć dziedzictwa kulinarnego).
- Tworzenie warunków do szerszego stosowania zrównoważonych zamówień publicznych.
- Wsparcie działań edukacyjnych i promujących ES w regionie.

WYKAZ UŻYTYCH SKRÓTÓW

CIS	centrum integracji społecznej
COVID-19	ostra choroba zakaźna układu oddechowego wywołana zakażeniem wirusem SARS-CoV-2 (z ang. Coronavirus Disease 2019)
COP	centrum organizacji pozarządowych
CSR	społeczna odpowiedzialność biznesu (z ang. Corporate Social Responsibility)
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
FEP	program regionalny Fundusze Europejskie dla Pomorza na lata 2021-2027
FERS	program Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego
JST	jednostka samorządu terytorialnego
IZ	Instytucja Zarządzająca Regionalnym Program Operacyjnym Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020 / programem regionalnym Fundusze Europejskie na lata 2021-2027
KPRES	Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej
PKRES	Pomorski Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej
KIS	klub integracji społecznej
NGO	organizacje pozarządowe (z ang. non government organization)
RPO WP	Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020
OPS	ośrodek pomoc społecznej
OWES	ośrodek wsparcia ekonomii społecznej
Ośrodek	ośrodek wsparcie ekonomii społecznej
OZPS	ocena zasobów pomocy społecznej
PCPR	powiatowe centrum pomocy rodzinie
PES	podmiot ekonomii społecznej

PES 2030	Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej. Pomorska Ekonomia Społeczna 2030
PKRES	Pomorski Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej
PS	przedsiębiorstwo społeczne
SOR	Strategia Odpowiedzialnego Rozwoju
ROPS	regionalny ośrodek polityki społecznej
SOR	Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju
UMWP	Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego
UTW	uniwersytet trzeciego wieku
WTZ	warsztat aktywności zawodowej
ZAZ	zakład aktywności zawodowej

KLUCZOWE POJĘCIA

Ekonomia społeczna	Działalność podmiotów ekonomii społecznej na rzecz społeczności lokalnej w zakresie reintegracji społecznej i zawodowej, tworzenia miejsc pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz świadczenia usług społecznych, realizowaną w formie działalności gospodarczej, działalności pożytku publicznego i innej działalności o charakterze odpłatnym.
Podmiot ekonomii społecznej	Podmioty ekonomii społecznej (PES) to różne co do formy prawnej rodzaje podmiotów, które w swoich działaniach kierują się następującymi zasadami: nadrzędnością celów społecznych nad celami ekonomicznymi; nadrzędnością świadczenia usług dla członków, pracowników lub wspólnoty nad kategoriami bezwzględnego zysku; autonomicznym zarządzaniem i partycypacyjnym procesem decyzyjnym; prowadzeniem w sposób regularny działalności w oparciu o instrumenty ekonomiczne oraz ponoszeniem w związku z tą działalnością ryzyka ekonomicznego. Do podmiotów ekonomii społecznej zaliczają się m.in: spółdzielnie socjalne, warsztaty terapii zajęciowej i zakłady aktywności zawodowej, centra integracji społecznej i kluby integracji społecznej, spółdzielnie pracy, w tym spółdzielnie inwalidów i spółdzielnie niewidomych, oraz spółdzielnie produkcji rolnej, niektóre organizacje pozarządowe i pożytku publicznego.
Przedsiębiorstwo społeczne	Status przedsiębiorstwa społecznego może uzyskać podmiot ekonomii społecznej oraz jednostka go tworząca prowadzące działalność gospodarczą, odpłatną pożytku publicznego lub inną działalność odpłatną służącą rozwojowi lokalnemu i mającą na celu reintegrację społeczną i zawodową osób zagrożonych wykluczeniem społecznym lub realizację usług społecznych. W przedsiębiorstwie społecznym działającym w celu reintegracyjnym co najmniej 30% ogółu osób zatrudnionych stanowią osoby zagrożone wykluczeniem społecznym, wykonujące pracę na podstawie umowy o pracę lub spółdzielczej umowy o pracę. Każda z tych osób zagrożonych wykluczeniem społecznym jest zatrudniona w wymiarze co najmniej 1/2 pełnego wymiaru czasu pracy. Przedsiębiorstwa społeczne działają pod postacią różnych form prawnych: spółdzielni socjalnych, stowarzyszeń, fundacji, spółek non-profit. Przedsiębiorstwo społeczne posiada organ konsultacyjno-doradczy, w którego skład wchodzi wszystkie osoby zatrudnione w tym przedsiębiorstwie. Zysk albo nadwyżka bilansowa uzyskana z wykonywanej działalności, nie jest przeznaczona do podziału

	między swoich członków, udziałowców, akcjonariuszy i osoby w nim zatrudnione.
Podmioty reintegracyjne	Są to podmioty, których głównym działaniem jest reintegracja społeczna i zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, np. Zakłady Aktywności Zawodowej, Warsztaty Terapii Zajęciowej, Centra Integracji Społecznej, Kluby Integracji Społecznej.
Klauzula społeczna	Klauzula społeczna to zapis w przepisach prawa, który umożliwia realizację idei społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych. Zastosowanie klauzul oznacza, że do przetargu mogą przystąpić podmioty, które wykażą, że np. zatrudnią do realizacji umowy osoby z niepełnosprawnościami czy bezrobotne.
Społeczna odpowiedzialność biznesu (CSR)	CSR to strategia zarządzania, zgodnie z którą przedsiębiorstwa w swoich działaniach dobrowolnie uwzględniają interesy społeczne, aspekty środowiskowe oraz relacje z różnymi grupami interesariuszy, w szczególności z pracownikami.
Ekonomizacja	Ekonomizacja jakiejś sfery działań, dziedziny, instytucji itp. to czynienie lub uczynienie ich związanych z działalnością gospodarczą, nastawioną na zysk przez zwiększanie wydajności lub ograniczanie nakładu sił i środków.
Akredytacja i status ośrodka wsparcia ekonomii społecznej	Akredytacja i status OWES przyznawany jest przez Ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego podmiotom realizującym usługi wsparcia podmiotów ekonomii społecznej na okres nieprzekraczający 2 lat. Może go uzyskać podmiot niebędący warsztatem terapii zajęciowej, zakładem aktywności zawodowej, centrum integracji społecznej lub klubem integracji społecznej i jednocześnie nie posiadającym zaległości w opłaceniu podatków i składek na ubezpieczenia społeczne lub zdrowotne a członkowie organu zarządzającego tego podmiotu nie byli ukarani zakazem pełnienia funkcji związanych z dysponowaniem środkami publicznymi oraz skazani prawomocnym wyrokiem za przestępstwo umyślne lub umyślne przestępstwo skarbowe.
Indywidualny plan reintegracyjny	Plan działań wdrażany przez przedsiębiorstwo społeczne wobec zatrudnionej osoby zagrożonej wykluczeniem społecznym, objętej przewidzianymi w ustawie o Ekonomii Społecznej instrumentami wsparcia. Indywidualny plan reintegracyjny jest opracowywany przy aktywnym uczestnictwie osoby zagrożonej wykluczeniem społecznym i

	ma na celu podniesienie kwalifikacji zawodowych i kompetencji społecznych tej osoby. Zawiera on informacje o sytuacji społecznej i zawodowej osoby zagrożonej wykluczeniem społecznym, planowanych działaniach z zakresu reintegracji społecznej i zawodowej, zakładanych efektach oraz sposobie ich oceny.
Pomorski Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej	Organ opiniodawczo-doradczy działający na terenie województwa pomorskiego, powoływany na okres 3 lat przez marszałka województwa. Do jego zadań należy przedstawianie opinii o regionalnym programie rozwoju na rzecz ekonomii społecznej, a także o efektach jego realizacji oraz opiniowanie projektów uchwał organów samorządu województwa dotyczących funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej. W jego skład wchodzi przedstawiciele marszałka województwa, wojewody, jednostek samorządu terytorialnego, podmiotów ekonomii społecznej, wojewódzkiej rady działalności pożytku publicznego, związków spółdzielczych, instytutów badawczych, uczelni, związków zawodowych, organizacji pracodawców.
Krajowy Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej	Organ opiniodawczo-doradczy funkcjonujący przy ministrze właściwym do spraw zabezpieczenia społecznego. Do jego zadań należy : przedstawianie opinii o programie rozwoju na rzecz ekonomii społecznej oraz projektach aktów prawnych i innych dokumentach związanych z funkcjonowaniem podmiotów ekonomii społecznej, a także funkcjonowaniu ustawy; opracowywanie propozycji działań na rzecz rozwoju ekonomii społecznej o charakterze innowacyjnym; przedstawianie ministrowi właściwemu do spraw zabezpieczenia społecznego okresowych informacji o swojej działalności. W jego skład wchodzi 15 członków reprezentujących administrację rządową, samorządową, sektor spółdzielczy, podmioty ekonomii społecznej, związki zawodowe, organizacje pracodawców a także przedstawicieli Banku Gospodarstwa Krajowego oraz świata nauki.

1. Rozwój społeczno-gospodarczy

Spółeczeństwo

- W 2021 r. w województwie pomorskim zaobserwowano minimalny spadek liczby ludności w porównaniu do roku poprzedniego. Wg stanu na 31 grudnia 2021 roku województwo pomorskie zamieszkiwało 2 346,1 tys. osób¹ (6,1% ludności kraju, 7. miejsce). tj. więcej o zaledwie 0,01% niż w 2020 r. Miasta koncentrowały 63,0% ogółu mieszkańców regionu. Na 100 mężczyzn przypadało 106 kobiet (5. miejsce w kraju). Współczynnik feminizacji był wyższy w miastach (110), niż na wsi (99).
- Pomimo nieznacznego spadku ludności w 2021 r., województwo zanotowało jeden z najwyższych w Polsce przyrostów liczby mieszkańców, będący rezultatem dodatniego salda migracji. Jednocześnie w 2021 r. region charakteryzował ujemny przyrost naturalny. Mimo to, Pomorskie jest jednym z województw o najlepszych wynikach w tym zakresie (-2,64 na 1000 osób w 2021 r.², 2. miejsce w kraju). W układzie powiatów najwyższy przyrost naturalny zanotowano w powiecie bytowskim (6,30 na 1000 osób), najniższy – ujemny – w Sopocie (-9,96 na 1000 osób).
- Pomorskie charakteryzuje się stosunkowo korzystną strukturą wiekową. Odsetek mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym nieprzerwanie od wielu lat plasuje województwo na 1. miejscu w kraju (19,9% w 2021 r.³), jednocześnie odsetek populacji w wieku poprodukcyjnym jest jednym z najniższych (13. lokata w Polsce). Tym samym, odsetek osób w wieku produkcyjnym systematycznie maleje (59,1% wobec 59,3% w 2020 r.), zwiększa się natomiast udział osób w wieku poprodukcyjnym (21,0% wobec 20,9% w 2020 r.).
- W województwie pomorskim, tak jak w całej Polsce, obserwuje się postępujący proces starzenia się społeczeństwa, uwidoczny m.in. za pomocą współczynnika obciążenia demograficznego, który w 2021 r. wyniósł 69,7 (dla porównania w 2020 r. wynosił on 68,7, tj. o 1 p.p. mniej)⁴.
- W pierwszym półroczu 2021 roku zarejestrowano 32 124 zameldowań w ruchu wewnętrznym i 27 533 wymeldowań, w wyniku czego saldo migracji wewnętrznych wynosi dla woj. pomorskiego 4591 (o 20 % więcej niż w tym samym okresie w roku ubiegłym). W tym samym okresie 1039 osób zameldowało się z zagranicy oraz zarejestrowano 870 wymeldowań za granicę – daje to saldo migracji zagranicznych wynoszące 169 (o 33% mniej niż w tym samym okresie w 2020 roku).
- Pomorskie cechuje wysoka atrakcyjność osiedleńcza. Od kilkunastu lat obserwuje się dodatnie saldo migracji ludności na pobyt stały. W 2021 r. dodatni wskaźnik zanotowało sześć powiatów, w tym pięć w ramach Obszaru Metropolitalnego Gdańsk-Gdynia-Sopot (OMG-G-S), tj. Miasto Gdańsk oraz powiaty ziemskie: gdański, kartuski, pucki, wejherowski, a także jeden spoza aglomeracji –

¹ Dane dotyczące demografii podane są wg stanu na 30 grudnia 2021 roku.

² Dane za 2021 r., GUS

³ Dane za 2021 r., GUS

⁴ Współczynnik obciążenia demograficznego liczony jako stosunek osób w wieku nieprodukcyjnym do liczby osób w wieku produkcyjnym. Na wiek nieprodukcyjny składa się: wiek przedprodukcyjny, w którym ludność nie osiągnęła jeszcze zdolności do pracy, tj. grupa wieku 0-17 lat oraz wiek poprodukcyjny, tj. dla mężczyzn - 65 lat i więcej, dla kobiet - 60 lat i więcej. Dane GUS.

słupski. Pozostałe powiaty zanotowały ujemne saldo migracji (największy odpływ mieszkańców zaobserwowano w powiecie bytowskim i Słupsku). Wartość współczynnika salda migracji wewnętrznych i zagranicznych osób w wieku produkcyjnym ułożyła Pomorskie na 2. miejscu w kraju.

- W ostatnich latach widoczny był coraz większy napływ imigrantów zasilających pomorski rynek pracy. Rok 2021 był rekordowy – w Powiatowych Urzędach Pracy (PUP) odnotowano 170 tys. oświadczeń o powierzeniu wykonywania pracy cudzoziemcom wpisanych do ewidencji oświadczeń prowadzonych przez PUP (wobec 126 tys. w 2020 r.). W I połowie 2022 r. w województwie pomorskim wydano 63,2 tys. oświadczeń. Ich liczba znacząco zaczęła spadać w marcu 2022 r., gdyż w wyniku wojny w Ukrainie i w następstwie wejścia w życie przepisów o pomocy obywatelom tego kraju możliwe jest powierzenie pracy obywatelowi Ukrainy na podstawie powiadomienia o powierzeniu wykonywania pracy - po wybuchu wojny wielu pracodawców korzystało z możliwości wprowadzonych ustaw⁵. Nieco inaczej sytuacja przedstawia się pod względem liczby zezwoleń na pracę sezonową. W 2021 r. odnotowano w tym zakresie spadek o prawie 40%, tj. wydano cudzoziemcom blisko 1,3 tys. zezwoleń (wobec 2,0 tys. w 2020 r.). Liczba zezwoleń na pracę długoterminową wydawanych przez Wojewodę Pomorskiego wyniosła 21,7 tys. (w 2020 r. – 23,4 tys.). Wśród imigrantów dominowali obywatele Ukrainy (79% wszystkich oświadczeń) i Gruzji.
- Wojna w Ukrainie i związany z nią napływ uchodźców doprowadził do istotnych zmian w strukturze demograficznej i rynku pracy w województwie pomorskim. Brak jest obecnie pełnych danych dotyczących skali zjawiska, jednak na podstawie posiadanych informacji można wnioskować iż zmiany będą miały ogromny wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy regionu. Centrum Analiz i Badań Unii Metropolii Polskich im. Pawła Adamowicza stworzyło raport "Miejska gościnność: wielki wzrost, wyzwania i szanse - Raport o uchodźcach z Ukrainy w największych polskich miastach", w którym wskazuje iż w związku z napływem uchodźców populacja kraju zwiększyła się o ponad 3 mln mieszkańców. Największa ilość uciekinierów wojennych koncentruje się wokół dużych miast. Przykładowo liczba mieszkańców Gdańska wzrosła o 157 787 osób, obecnie obywatele Ukrainy stanowią w tym mieście 25% populacji (stan na 01.04.2022r.).

Gospodarka

- W 2020 r. nastąpiły zmiany na pomorskim rynku pracy spowodowane pandemią COVID-19. Po rekordowo niskim bezrobociu notowanym w 2019 r. (4,5%) nastąpił jego wzrost do 5,9%. W 2021 r. nastąpił ponowny spadek stopy bezrobocia rejestrowanego – do poziomu 5,1% i był to 7. wynik w kraju (niższą stopę zanotowano w województwie lubuskim, dolnośląskim, mazowieckim, małopolskim, śląskim i wielkopolskim). Większość osób bezrobotnych zarejestrowanych w PUP stanowiły kobiety (60%). Ich udział, w porównaniu do roku poprzedniego, był o 0,8 p.p. wyższy.
- Bezrobocie w regionie jest przestrzennie zróżnicowane. W 2021 r. najwyższą stopą charakteryzowały się wschodnie i zachodnie powiaty, najniższą natomiast cechowała Trójmiasto i

⁵ Pomorskie Obserwatorium Rynku Pracy „Cudzoziemcy w pomorskich przedsiębiorstwach w I półroczu 2022r.

powiat kartuski. Dysproporcja między powiatami o skrajnych wartościach stopy bezrobocia (nowodworskim – 12,8% i Sopotem – 1,7%) w porównaniu do 2020 r. zmniejszyła się o 1,6 p.p. Do 2020 r. w powiatach o najniższym poziomie bezrobocia dynamika wzrostu tego wskaźnika była słabsza, natomiast powiaty o relatywnie wysokiej stopie bezrobocia notowały stosunkowo dużą dynamikę jej wzrostu. W 2021r. zanotowany spadek bezrobocia był większy w powiatach o najwyższych jego poziomach niż w powiatach, które dotychczas notowały najniższe wartości.

- W 2021 r. liczba bezrobotnych w województwie pomorskim ukształtowała się na poziomie 47,7 tys. i w ujęciu rocznym spadła o 15,2%, a w porównaniu z analogicznym okresem 2011 r. była niższa o 58 tys. (o 55,3%). Liczba bezrobotnych kobiet była wyższa od liczby bezrobotnych mężczyzn (28,6 tys. wobec 19,1 tys.). Analiza struktury bezrobotnych pod względem wieku wykazała, że najwięcej osób bezrobotnych było w grupie wiekowej 25-34 lata (27,5% ogólnej liczby bezrobotnych). Przeciętny czas poszukiwania pracy przez osoby bezrobotne wyniósł 8,5 miesiąca (w kraju – 8,0 miesiąca). Na przestrzeni roku okres ten wydłużył się o 2,8 miesiąca (w skali kraju wydłużył się o 0,9 miesiąca).
- Aktywność zawodowa mieszkańców regionu w ostatnich latach była coraz wyższa i należała do krajowej czołówki. W 2021 r. zanotowano wzrost aktywności zawodowej mieszkańców Pomorza do poziomu 59,9%, co uplasowało województwo na 3. miejscu (za Mazowszem – 61,7% i Wielkopolską – 60,3%). Liczba pracujących mieszkańców wyniosła 1 057 tys. osób (6,3% krajowej populacji pracujących, 7. miejsce). Zwiększenie popytu na pracę przełożyło się na wyższy wskaźnik zatrudnienia, który wyniósł 58,9% (wobec 57,5% w 2019 r. i 56,5% w 2020 r.). Systematycznie wzrasta także wskaźnik zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w przedziale wiekowym 16-64, wyniósł on 34,9% (wobec 30,3% w 2019 r. i 31,7% w 2020 r.)⁶.
- Struktura pracujących w województwie od lat różni się od średniej w kraju. Największe różnice występują w przypadku rolnictwa oraz usług. W IV kwartale 2021 r. w pomorskim rolnictwie pracowało 4,6% ogółu pracujących (49 tys. osób), podczas gdy w usługach 64,3% (680 tys. osób). W Polsce odsetki te wyniosły odpowiednio 8,1% i 60,6%. Udział pracujących w przemyśle i budownictwie kształtował się na tym samym poziomie co w kraju – ok. 30%⁷. Struktura pracujących jest również zróżnicowana przestrzennie – w podregionie starogardzkim notowany jest najwyższy w regionie odsetek pracujących w przemyśle i budownictwie, w podregionie chojnickim w rolnictwie, a podregion trójmiejski cechuje najwyższy odsetek pracujących w usługach.
- W omawianym okresie zbiorowość biernych zawodowo liczyła 729 tys. osób i stanowiła 46,8% ogólnej liczby mieszkańców województwa w wieku 15 lat i więcej. Na przestrzeni roku liczba biernych zawodowo zmniejszyła się o 3,4%. Większość osób biernych zawodowo to kobiety, których udział wyniósł 61,7%. Najczęściej deklarowaną przyczyną bierności była emerytura – dotyczyła ona 41,3 % wszystkich osób biernych zawodowo w województwie. W IV kwartale 2021 r. na 1000 pracujących przypadło 776 osób bez pracy w wieku 15-89 lat. Rok wcześniej było to 828 osoby.
- W 2021 r. pracodawcy z terenu województwa pomorskiego zgłosili do urzędów pracy 102,7 tys. ofert pracy, o 31 % więcej niż w 2020 r. Oferty z sektora prywatnego stanowiły 92% ogólnej liczby

⁶ Dane kwartalne wg Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) GUS – stan na koniec IV kwartału.

⁷ W IV kwartale 2021 r. wynik dla pomorskiego wyniósł 30,5%, dla Polski – 30,6%. Dane GUS.

ofert zgłoszonych w województwie. Spośród wszystkich ofert pracy 4,3% dotyczyło stażu, a 2,2% skierowanych było do osób niepełnosprawnych. W końcu 2021 r. w województwie pomorskim na jedną ofertę pracy przypadały 13 osób zarejestrowanych jako bezrobotne, o 9 osób więcej niż w 2020 r. (w kraju 15 osób, o 9 osób mniej niż w 2020 r.).

- Trendy demograficzne, migracje oraz stosunkowo duża liczba miejsc pracy sprawiły, że już ponad połowa pomorskich przedsiębiorstw w 2021 r. deklarowała problemy ze znalezieniem pracowników. Niekorzystne zjawiska wzmacniane były dodatkowo przez silnie zróżnicowany geograficznie popyt na pracę oraz niską mobilność zawodową i przestrzenną mieszkańców, wynikającą m. in. z niewystarczająco rozbudowanej sieci połączeń komunikacyjnych. Szczególnie odczuwalny był niedobór pracowników w branżach takich jak: budownictwo, branża medyczno-opiekuńcza, edukacja, transport i spedycja, gastronomia i turystyka.
- Mieszkańcy województwa należą do jednych z bardziej przedsiębiorczych w Polsce. Nie zmieniła tego sytuacja pandemiczna i spowodowane nią procesy społeczno-gospodarczej destabilizacji, gdyż w 2021 r. Pomorskie zajmowało, zgodnie z wieloletnim trendem, 6 miejsce w Polsce zarówno pod względem liczby podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w systemie REGON (331,9 tys. podmiotów⁸, o 13,4 tys. więcej niż w 2020 r.), jak i liczby podmiotów nowo zarejestrowanych (ponad 20,5 tys. przedsiębiorstw, tj. o 14,2% więcej niż w roku ubiegłym)⁹. Pod względem liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym region także utrzymał wysoką notę, podobnie jak w roku ubiegłym, tj. 4. pozycję w Polsce (2 399 podmiotów)¹⁰. Niezmiennie najwyższą przedsiębiorczością cechuje się Trójmiasto, które skupiało 42,2% podmiotów województwa.
- Pomorska gospodarka ma orientację usługową (63,6% udziału w wytwarzanej wartości dodanej brutto w 2018 r.), w której istotną rolę odgrywa turystyka. Jednocześnie silną pozycję utrzymują: przemysł morski, branża petrochemiczna, drzewno-meblarska, budowlana, elektromaszynowa oraz hotelarska. Do sektorów priorytetowych pod względem pozyskiwania inwestycji zagranicznych należą: elektronika, logistyka, nowoczesne usługi dla biznesu, ICT, biotechnologia, chemia lekka, energetyka odnawialna oraz przetwórstwo rolno-spożywcze (w tym przetwórstwo rybne).
- W województwie pomorskim w ciągu ostatnich sześciu lat przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w gospodarce narodowej systematycznie rosło i w 2021 r. wynosiło 5994,33 zł (w 2020 r. była to kwota ok. 5 484,46 zł). Było to 4. najwyższe wynagrodzenie w Polsce. Najwyższe zarobki odnotowano w Sopocie (7331,15 zł), najniższe zaś – w powiecie chojnickim (4 805,13 zł).

Wnioski:

- Pomorskie gdyby nie pandemia, której skutkiem był wzrost stopy bezrobocia oraz spadek aktywności zawodowej, charakteryzuje się i tak dość dobrą sytuacją społeczno-gospodarczą – świadczą o tym m.in. dane dotyczące rosnącej liczby ludności, ciągły wzrost liczby podmiotów gospodarczych czy stale rosnące przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto. Region jest atrakcyjny

⁸ Dotyczy osób prawnych, jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej oraz osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (bez osób fizycznych prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie).

⁹ Źródło: Informacja o sytuacji na rynku pracy województwa pomorskiego w 2021 r., WUP w Gdańsku

¹⁰ Dane za 2021 r., obliczenia własne na podstawie GUS.

pod kątem działalności gospodarczej oraz osiedlenia. Najatrakcyjniejszą częścią województwa jest obszar metropolitalny Trójmiasta.

- Na przestrzeni lat należy spodziewać się wzrostu liczby osób w wieku poprodukcyjnym. Wiąże się to wprost ze zwiększonym zapotrzebowaniem na usługi dla najstarszej grupy mieszkańców.
- Na skutek pandemii liczba imigrantów przybywających na Pomorze zaczęła spadać. Wybuch wojny w Ukrainie odmienił ten trend i spowodował napływ dużej ilości uchodźców wojennych, którzy zasilili regionalny rynek pracy.
- Dość dobra sytuacja na rynku pracy powoduje utrudnienia w zaspokajaniu potrzeb kadrowych w pomorskich przedsiębiorstwach, jednak występujące niespodziewane zdarzenia (COVID-19 i napływ uchodźców po wojnie w Ukrainie) diametralnie tę sytuację zmieniają,

2. Problemy społeczne

Pomoc społeczna – świadczenia, klienci, przesłanki pomocy

- W roku 2021 nastąpił wzrost liczby osób, którym udzielono pomocy w formie usług opiekuńczych o 140 osób. Powodem zmiany tego wskaźnika mógł być m.in. stan epidemii, który w 2020 r. ograniczył realizację tego typu świadczeń, a w kolejnym roku, wraz ze stopniowym wychodzeniem z kryzysowej sytuacji, znów poprawił się dostęp do tej formy wsparcia. Niestety, jak wynika ze szczegółowej analizy danych ze sprawozdania MRiPS 03R, w roku 2021 na terenie województwa pomorskiego w sumie 4 gminy nie wypełniły tego zobowiązania. W stosunku do roku 2020 r. liczba gmin, które nie udzieliły wsparcia w tej formie, spadała o 1. Osoby, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej stanowiły w 2021 r. 2,6% ogólnej liczby ludności województwa. Tym samym odnotowano spadek o 0,3 pp. wskaźnika deprywacji lokalnej - czyli odsetka osób, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej w ogólnej liczbie ludności.
- W 2021 r. świadczeniami z pomocy społecznej objętych było ponad 95 tys. osób (o 9,2% mniej niż w 2020 r.), w tym świadczenia (zarówno pieniężne, jak i niepieniężne) przyznano 60,4 tys. Pomorzan tj. o 10% mniej niż w 2020 r. W dalszym ciągu dominującym powodem przyznania świadczeń z pomocy społecznej jest ubóstwo, długotrwała i ciężka choroba oraz niepełnosprawność. Ubóstwo, jako powód trudnej sytuacji życiowej, będący kryterium przyznania pomocy społecznej, dotknęło w 2021 r. ponad 25,7 tys. pomorskich rodzin (2,3 tys. rodzin mniej niż w 2020 r.), 42,2% z nich, to rodziny mieszkające na wsi (w 2020 r. współczynnik był niższy o 0,5 p.p.)¹¹.
- Podstawą przyznania świadczeń pieniężnych jest spełnianie kryterium dochodowego¹², które wynosiło dla osoby samotnie gospodarującej 776 zł natomiast dla osoby w rodzinie 600 zł. Obok kryterium dochodowego warunkiem udzielenia świadczenia pieniężnego jest wystąpienie co najmniej jednej z okoliczności, określonych w ustawie o pomocy społecznej. Wachlarz tych okoliczności jest bardzo szeroki i obejmuje m. in. sieroctwo, bezdomność, bezrobocie, niepełnosprawność, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, brak umiejętności

¹¹ Źródło: Sprawozdanie roczne z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych w naturze i usługach (MRPiPS-03R) Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego za 2021 r.

¹² Kryterium zgodnie z art. 9 ust. 8 ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej określone jest przez Radę Ministrów na okres 3 lat w formie rozporządzenia. Obowiązujący akt prawny w tym zakresie to Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 lipca 2021 roku w sprawie zweryfikowanych kryteriów dochodowych oraz kwot świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej.

w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze, zdarzenia losowe oraz klęski żywiołowe.

- W roku 2021 kwota przekazanych zasiłków stałych wyniosła 79,7 mln zł. Ponadto w roku oceny przekazano 14,9 mln zł. na zasiłki okresowe. Kwota zasiłków okresowych w przeważającej części została przeznaczona na zasiłki z tytułu bezrobocia, było to w sumie 9,6 mln zł. Z tytułu długotrwałej choroby przekazano 1,9 mln zł, a z tytułu niepełnosprawności 1,6 mln zł.
- Najwięcej osób, którym udzielono pomocy w formie świadczeń pieniężnych w roku 2021 było w Słupsku, w którym osoby te stanowiły aż 71,9% wszystkich beneficjentów pomocy społecznej. Najniższy poziom tego wskaźnika odnotowano natomiast w powiecie bytowskim - 52,4%.
- Świadczenie niepieniężne w 2021 roku udzielone zostały 29 022 osobom (-12,4% w porównaniu do roku poprzedniego). Stanowiło to, zatem 48,0 % osób, którym przyznano świadczenie (2020 – 49,4%). Liczba rodzin, którym przyznane zostały świadczenia niepieniężne wyniosła 20 988, (-8,7%), czyli 45,1% wszystkich rodzin, którym przyznano świadczenia. (2020 – 46,1%).
- Najwięcej osób, którym udzielono pomocy w formie świadczeń niepieniężnych w roku 2021, było w powiecie malborskim (w którym osoby te stanowiły 61,7% wszystkich beneficjentów pomocy społecznej) oraz w mieście Gdańsk (58,0%). Najniższy poziom tego wskaźnika odnotowano w powiecie puckim – 39,5% i starogardzkim (37,8%).

Wnioski:

- Wyzwania, z jakimi musi zmierzyć się pomoc społeczna, to starzejące się społeczeństwo, niepełnosprawność, choroby przewlekłe, w tym choroby i zaburzenia psychiczne, nieporadność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i przemoc, a także alkoholizm. Zauważa się natomiast malejącą potrzebę pomocy grupom ze względu na brak pracy czy ubóstwo.
- Widoczne jest osłabienie związków pomocy społecznej z aktywizacją zawodową, wynikające ze zmiany profilu klienta, który w coraz mniejszym stopniu potrzebuje wsparcia na rynku pracy. Dotychczasowa formuła wsparcia, nakierowana na aktywizację zawodową osób ubogich i długo pozostających bez pracy, traci na znaczeniu. W związku z tym wsparcie świadczone w ramach systemu pomocy społecznej będzie ulegało zmianie w kierunku świadczenia usług.
- Dużą szansą na rozwój szeroko rozumianej ekonomii społecznej może stać się sektor usług społecznych, m.in. usług opiekuńczych, specjalistycznych usług opiekuńczych, usług asystenckich i innych.
- Ekonomia społeczna powinna otwierać się na „nowe grupy” odbiorców, np. na imigrantów, opiekunów faktycznych osób zależnych, dłużników, ubogich pracujących.

3. Zasoby sektora ekonomii społecznej i solidarnej

Przedsiębiorstwa społeczne

- Według danych zbieranych przez ośrodki wsparcia ekonomii społecznej na terenie województwa pomorskiego (stan na wrzesień 2022) funkcjonowało w sumie 109¹³ przedsiębiorstw społecznych (48 spółdzielni socjalnych, 40 fundacji, 13 spółek non profit, 8 stowarzyszeń).
- Przedsiębiorstwo społeczne to typ podmiotu gospodarczego, w którym to cele społeczne są ważniejsze niż zyski i ich maksymalizacja. Działają one w różnych branżach: najwięcej funkcjonuje w ramach gastronomii, handlu i cateringu (na które składa się również produkcja lodów rzemieślniczych i browarnictwo) oraz w usługach komunalnych, socjalnych oraz dla firm i organizacji. W dalszej kolejności jest to edukacja i kultura, turystyka i zakwaterowanie, produkcja i przemysł, usługi związane z domem i ogrodem, budownictwo, usługi dotyczące zdrowia i urody, motoryzacja.

Organizacje pozarządowe (NGO)

- Według stanu na koniec 2021 r. do rejestru REGON w województwie pomorskim wpisanych było 9181 fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych, co oznacza wzrost w stosunku do 2020 r. o 3,1%, a w porównaniu z 2010 r. o 48,9%.
- Niemal 15% organizacji pozarządowych prowadzi działalność gospodarczą. Poziom ich profesjonalizacji i ekonomizacji a także potencjał w zakresie świadczenia usług społecznych nie jest w pełni wykorzystany. Wynika to przede wszystkim z braku strukturalnych warunków umożliwiających stabilny rozwój III sektora, w tym kadrowych i finansowych, a także uzależnienia dotychczasowego wsparcia od środków UE.

Sektor spółdzielczy

- Spółdzielnia pracy to rodzaj spółdzielni, który ma na celu zapewnienie jej członkom pracy w pełnym lub niepełnym wymiarze czasu, poprzez organizację wspólnej produkcji towarów lub świadczenia usług na rzecz osób trzecich.
- Spółdzielnie inwalidów i niewidomych, posiadające status zakładu pracy chronionej (ZPCh), w umiejętny sposób potrafiły dostosować się do nowych warunków gospodarki rynkowej – wymusiło to przekształcenie placówek handlowych, usługowych i zakładów produkcyjnych w nowoczesne podmioty.
- Spółdzielczość inwalidów to przede wszystkim sklepy, zakłady produkcyjne i usługowe. Według danych Krajowej Rady Spółdzielczej, w spółdzielniach inwalidzkich w Polsce ok. 82% zatrudnionych to inwalidzi z różnym stopniem niepełnosprawności. Spółdzielnie inwalidów i spółdzielnie niewidomych dużą wagę przykładają do działań związanych z rehabilitacją zatrudnionych osób niepełnosprawnych.
- Spółdzielnia socjalna to podmiot gospodarczy, łączący w sobie cechy przedsiębiorstwa oraz organizacji pozarządowej. W województwie pomorskim na koniec 2021 roku zarejestrowanych było

¹³ Zgodnie z obowiązującymi wytycznymi PS, które zawiesiły, zakończyły lub utraciły status pozostają w wykazie.

72 aktywnych spółdzielni socjalnych. Wartość ta w dalszym ciągu jest niższa od przeciętnej liczby spółdzielni w skali innych województw¹⁴. Zaobserwować można ciągły wzrost liczby spółdzielni socjalnych w województwie pomorskim (w 2014 roku było ich 33).

- Istniejące na terenie województwa spółdzielnie działają w różnych branżach. Prowadzona działalność koncentruje się głównie na usługach z zakresu prac porządkowych, utrzymania terenów zielonych, usług gastronomii czy usług opiekuńczych.
- Spośród wszystkich spółdzielni socjalnych zarejestrowanych w województwie pomorskim 22% funkcjonuje w Trójmieście. Niepokojąca jest trudność w utrzymaniu trwałości funkcjonowania spółdzielni socjalnych. Z danych zebranych podczas badania oceny efektywności działania spółdzielni socjalnych na pomorskim rynku pracy w zakresie aktywizacji społeczno-zawodowej osób biernych zawodowo wynika, że spośród wszystkich zarejestrowanych w KRS pomorskich spółdzielni socjalnych prawie 37% ma zawieszoną działalność, jest w trakcie likwidacji lub nie funkcjonuje. Zwłaszcza spółdzielnie socjalne osób fizycznych wymagają znacznego wsparcia ze strony OWES lub PUP.
- Obecnie (stan na wrzesień 2022) na szesnaście powiatów województwa pomorskiego w dwunastu z nich zarejestrowana jest minimum jedna spółdzielnia socjalna. Najwięcej spółdzielni zarejestrowanych jest na terenie powiatu chojnickiego – 9; żadnej spółdzielni nie ma w powiecie lęborskim, malborskim, starogardzkim oraz kościerskim.

Spółki non-profit

- Szacuje się, że w Polsce jest aktywnych kilkadziesiąt spółek non profit, choć nie ma jednolitej przyjętej definicji tego podmiotu, a sama konstrukcja prawna została ukształtowana przez praktykę. Ogólnie rzecz ujmując, jest to taki podmiot, który funkcjonuje na styku świata nauki, biznesu i organizacji pozarządowych. Takie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i spółki akcyjne przeznaczają cały dochód na działalność o charakterze społecznym. W przypadku spółek non-profit również nie istnieje baza, która wykazałaby ile faktycznie funkcjonuje takich spółek na pomorskim rynku.

Podmioty reintegracyjne

- W 2021 roku, w porównaniu do roku poprzedniego, liczba podmiotów ekonomii społecznej zmniejszyła się o 2. W regionie funkcjonowały 22 centra integracji społecznej (liczba nie uległa zmianie w stosunku do roku wcześniejszego), 13 klubów integracji społecznej (o 2 mniej), 2 zakłady aktywności zawodowej (niezmiennie).
- W 2021 roku w woj. pomorskim reintegrację społeczno-zawodową w pomorskich CIS rozpoczęło 722 osoby. Łącznie w zajęciach prowadzonych przez CIS uczestniczyło 966 osób¹⁵, z powodzeniem ukończyło je 533 osoby. Spośród uczestników zajęć 207 osób podjęło zatrudnienie, w tym 1 osoba podjęła samodzielną działalność gospodarczą.

¹⁴ Na podstawie KRS (2021 r.)

¹⁵ Źródło: Sprawozdania z działalności CIS

- W roku 2021 w pomorskich KIS rozpoczęło zajęcia 277 osób, zajęcia ukończyło 261 osób. Spośród absolwentów 68 osób podjęło zatrudnienie.
- Aktualnie w województwie pomorskim funkcjonuje 48 warsztatów terapii zajęciowej w 19 pomorskich powiatach, oprócz Sopotu. W 2021 roku uczestnikami wszystkich warsztatów łącznie było 1 835 osób (2020 – 1 868 osób). Najwięcej tego typu placówek funkcjonuje w Gdańsku, gdzie w zajęciach 6 warsztatów terapii zajęciowej w 2020 r. uczestniczyło w sumie 226 osób.
- Obecnie w województwie pomorskim funkcjonują dwa Zakłady Aktywności Zawodowej: w Czarnem (od 2007 roku) i w Sztumie (od 2005 roku). ZAZ w Czarnem prowadzi działalność usługową o profilu: usług pralniczych, gastronomii, gospodarczo-technicznych (dozorowanie, utrzymywanie czystości, pielęgnacja zieleni, usługi konserwacyjne, serwis tachografów samochodowych). ZAZ w Sztumie prowadzi działalność wytwórczo-usługową o profilu: stolarstwo, gastronomia oraz usługi papiernicze i szwalnicze.

Ośrodki wsparcia ekonomii społecznej

- Obecnie na terenie województwa pomorskiego funkcjonują cztery OWESy:
 1. Subregion metropolitalny – OWES „Dobra Robota” Subregion metropolitalny swoim działaniem obejmuje Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej „Dobra Robota”. OWES prowadzony jest przez partnerstwo sześciu podmiotów – Stowarzyszenie „Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia-Sopot” (partner wiodący), Fundację Pokolenia, Caritas Archidiecezji Gdańskiej (podmiot w 2020 roku opuścił partnerstwo), Pomorską Specjalną Strefę Ekonomiczną Sp. z o.o., Organizację Pracodawców „Pracodawcy Pomorza” i Stowarzyszenie „Towarzystwo Pomocy im. Świętego Brata Alberta Koło Gdańskie”.
 2. Subregion południowy – OWES Debrzno
W Subregionie południowym działania ekonomii społecznej wspiera projekt utworzony przez Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju Miasta i Gminy Debrzno wraz z partnerem – Centrum Inicjatyw Obywatelskich.
 3. Subregion słupski – OWES CIO
Subregion słupski objęty jest wsparciem projektu OWES, który tworzy Centrum Inicjatyw Obywatelskich wraz z partnerami – Słowińską Grupą Rybacką oraz Lokalną Grupą Działania Partnerstwo Dorzecze Słupi.
 4. Subregion nadwiślański – NOWES
Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej w subregionie nadwiślańskim jest najmłodszym projektem – zaczął działać z końcem 2018 roku. OWES realizowany jest przez Regionalne Towarzystwo Inwestycyjne S.A. w partnerstwie ze Stowarzyszeniem Na Rzecz Oparcia i Rozwoju „Perspektywa” oraz Stowarzyszeniem Wspierania Przedsiębiorczości w Malborku.

- Działalność OWES jest dość dobrze oceniana przez odbiorców ich wsparcia. Jak wynika z badania przeprowadzonego przez ROPS w 2022 r., (w badaniu udział wzięło 63 przedstawicieli PS)¹⁶, 85,2% badanych przedstawicieli PS oceniło ofertę ośrodków jako odpowiadającą ich potrzebom.
- Przedsiębiorstwa społeczne z Pomorza, których zdaniem oferta OWES nie jest dostosowana do potrzeb, jako główny powód tego niedostosowania, wskazują utrudnienia formalno-prawne dotyczące regulaminu udzielania dotacji. Wśród innych powodów wymienionych przez badanych przedstawicieli PS znalazły się też problemy wynikające z niewydolności organizacyjnej OWES, braku w kompetencjach kadry, ograniczeń wynikających z formy projektowej Ośrodków oraz niedostosowania oferty OWES do specyfiki PS¹⁷.
- Ocena skuteczności OWES jest zróżnicowana subregionalnie. Jak wynika z przytoczonego powyżej badania ewaluacyjnego, w którym badani oceniali także skuteczność na skali od 1 do 5, gdzie 5 oznacza wysoką skuteczność, najwyższą średnią oceną tego wymiaru charakteryzuje się wsparcie oferowane przez ośrodek z subregionu słupskiego (4,9). Najniżej skuteczność wsparcia oceniają zaś PS z subregionu metropolitalnego (3,9). Średnia ocen przedsiębiorstw z całego regionu wynosi natomiast 4,5 na 5, co jest wysoce zadowalającym wynikiem.
- Przedsiębiorstwa społeczne zapytane o rezultaty, a więc wyniki wsparcia uzyskanego od OWES, ogólnie twierdziły, że były one dokładnie takie, jakich oczekiwano że (77, %)¹⁸. Zdaniem 16% respondentów wsparcie od OWES nie spełniło zakładanych oczekiwań, natomiast w przypadku 10,5% badanych, wsparcie uzyskane od Ośrodków przerosło ich oczekiwania.
- Respondenci, których oczekiwania względem rezultatów wsparcia OWES nie zostały spełnione, jako wyjaśnienie swojej odpowiedzi wskazali w przypadku subregionu metropolitalnego – niezadowalające wyniki finansowe PS oraz zbyt małe wsparcie merytoryczne i prawne, w subregionie słupskim - zbyt mały wpływ wsparcia OWES na polepszenie wyników finansowych, natomiast badani z subregionu nadwiślańskiego zwrócili uwagę na problemy ze wsparciem związane z częstymi zmianami kadrowymi oraz organizacyjnymi Ośrodka.¹⁹

Wnioski:

- Sektor ekonomii społecznej wymaga stałej, kompleksowej diagnozy. Potrzebne jest m.in. oszacowanie realnej liczby organizacji pozarządowych, prowadzących działalność gospodarczą. Ponadto potrzebny jest monitoring funkcjonowania PES, szczególnie pod kątem powodów niepowodzeń w ich funkcjonowaniu. Potrzebne jest również stałe ewaluowanie funkcjonowania OWES w woj. pomorskim, ze szczególnym uwzględnieniem zakresu wsparcia oraz realizacji zadań w zakresie reintegracji społeczno-zawodowej.
- Istnieje potrzeba rozwoju połączeń podmiotów reintegracyjnych (CIS, KIS, WTZ, ZAZ) z przedsiębiorstwami społecznymi oraz z sektorem spółdzielczym.

¹⁶ Ewaluacja OWES 2022, Raport. Listopad 2022 r.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Tamże.

- Pomimo bogatej oferty CIS w województwie pomorskim, należy rozwijać działalność tego typu podmiotów w niektórych powiatach wschodnich województwa pomorskiego (tj. nowodworskim, malborskim, sztumskim, kwidzyńskim i tczewskim).
- Działające na terenie Pomorza PES/PS w dalszym ciągu nie stanowią istotnego dostawcy usług publicznych dla JST.

4. Zmiany wynikające z pandemii COVID-19

W 2021 roku w związku z pandemią COVID-19 sytuacja w wielu obszarach istotnych z punktu widzenia sektora ekonomii społecznej i solidarnej ulegała zmianie.

- Na zmiany zaobserwowane na rynku pracy w II kw. 2020 r. kluczowy wpływ miała sytuacja związana z pandemią COVID-19. Zmniejszenie liczby pracujących zbliżone było w swojej skali do analogicznego wzrostu w populacji biernych zawodowo. Specyficzny okres i ograniczenia związane z przemieszczaniem się, koniecznością zachowania dystansu społecznego, a także trudności w działalności wielu firm wpłynęły też na zmiany obserwowane wewnątrz poszczególnych zbiorowości (w tym m.in. dla pracujących zwiększone absencje, częstsza praca z domu). W 2021 r. sytuacja na rynku pracy zaczęła zmieniać się, jednak nie powróciła do stanu z początku 2020 r.
- Współczynnik aktywności zawodowej w woj. pomorskim na koniec 2021 r. (59,9%) ukształtował się na podobnym poziomie w porównaniu z poprzednim kwartałem, natomiast zwiększył się w stosunku do sytuacji sprzed roku. Również wskaźnik zatrudnienia utrzymał się na zbliżonym poziomie w skali kwartału, natomiast zwiększył się w porównaniu z IV kwartałem 2020 r. Osoby pracujące stanowiły w woj. pomorskim w IV kwartale 2021 r. 58,9 % ludności w wieku 15-89 lat. W porównaniu z III kwartałem 2021 r. wskaźnik ten pozostał na zbliżonym poziomie (zwiększył się o 1,4 p. proc.), natomiast w ujęciu IV kwartał 2021 r. do IV kwartału 2020 r. - zwiększył się o 2,4 p. proc. Stopa bezrobocia, wg BAEL, na Pomorzu zmniejszyła się w porównaniu z poprzednim kwartałem, jak i w ujęciu rocznym. Osoby bezrobotne stanowiły w IV kwartale 2021 r. 5,1% ludności aktywnej zawodowo w wieku 15 lat i więcej. Natężenie bezrobocia zmniejszyło się w porównaniu z III kwartałem 2021 r. o 0,4 p. proc., a w odniesieniu do IV kwartału 2020 r. - o 0,8 p. proc. W Polsce na II kwartał br. wyniosła 4,3%.
- W związku z zaistniałą sytuacją epidemiczną i jej wpływem na rynek pracy, od marca do maja 2020 r. odnotowywano spadek przeciętnego zatrudnienia w sektorze przedsiębiorstw miesiąc do miesiąca, natomiast od czerwca 2020 r. do grudnia 2020 r. zaobserwowano jego wzrost. W 2021 roku przeciętne zatrudnienie ulegało niewielkim zmianom, jednak nadal nie powróciło do wartości odnotowywanych na początku 2020 r. W grudniu 2021 r., w stosunku do poprzedniego miesiąca, przeciętne zatrudnienie pozostało na zbliżonym poziomie, tj. nieznacznie wzrosło. W grudniu 2021 r. przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw zwiększyło się względem listopada 2021 r. o 7,1%, podczas gdy w grudniu 2020 r. względem listopada 2020 r. dynamika wzrostu wyniosła 8,3%.
- W grudniu 2021 r. przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw pozostało na poziomie zbliżonym do odnotowanego w listopadzie 2021 r., podczas gdy w listopadzie 2021 r. względem października 2021 r. zaobserwowano jego minimalny wzrost o 0,4%. Porównując grudzień 2021 r. do analogicznego miesiąca 2020 r. przeciętne zatrudnienie wzrosło o 0,4%.
- Według stanu na koniec grudnia 2021 w województwie pomorskim do rejestru REGON wpisanych było 331 929 podmiotów gospodarki narodowej o (4,2 % więcej niż w analogicznym okresie roku poprzedniego). Wzrost liczby podmiotów nowo zarejestrowanych odnotowano dla spółek o 28,1%, w tym dla spółek cywilnych o 3,6 % oraz spółek handlowych o 23,8 %. Liczba nowo zarejestrowanych osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą zwiększyła się o 13,8 % w porównaniu do poprzedniego roku.

- Z ewaluacji OWES w woj. pomorskim 2022 wynika, że ośrodki wsparcia przeprowadziły szereg działań wobec przedsiębiorstw społecznych (realizacja projektów nie została wstrzymana i przebiega zgodnie z planem). Po okresie pandemicznym Ośrodki powróciły do swojej normalnej działalności. NOWES zaobserwował lepszy odbiór swoich działań i więcej chęci współpracy ze strony PS, a także JST. Ośrodek coraz częściej udziela wsparcia poza powiatem sztumskim, gdzie ma siedzibę. Aktualnie NOWES skupia swoją aktywność na działaniach animacyjno-reintegracyjnych w subregionie, których głównym celem jest sieciowanie JST oraz PES z sektorem prywatnym oraz na organizowaniu warsztatów o tematyce ekonomii społecznej dedykowane szkołom Ośrodek zaangażował się także we wsparcie uchodźców z Ukrainy i pomógł dofinansować wyprawki szkolne i zakupy żywienia. OWES z subregionu słupskiego zwrócił szczególną uwagę na duży potencjał współpracy z urzędami miejskimi oraz starostwami zwłaszcza na przestrzeni zamówień publicznych z klauzulami społecznymi, jednocześnie wskazując na wzrastającą konkurencję ze strony urzędu pracy, który w pewnych momentach stawał się atrakcyjniejszym źródłem wsparcia. Obecnie ważnym kierunkiem działania dla OWES jest również młodzież szkolna, dla której organizowane są w subregionie tzw. lekcje obywatelskie m.in o ekonomii społecznej. OWES z subregionu słupskiego także zaangażował się we wsparcie dla uchodźców z Ukrainy. Ośrodek między innymi organizował transport, zakwaterowanie oraz zatrudnienie w PES, ale także pośredniczył w zbiórkach charytatywnych. OWES w Debrznie również podjął działania na rzecz uchodźców z Ukrainy poprzez zwiększenie budżetu na mechanizm zakupowy. Jednakże z uwagi na aktualny brak uchodźców w subregionie nie jest on realizowany. Inną bardzo ważną pomocą zapewniającą płynność finansową w czasie największych obostrzeń wywołanych pandemią, było uruchomienie przez OWES wsparcia pomostowego dla istniejących przedsiębiorstw społecznych. OWES Dobra Robota w odpowiedzi na trwające kryzysy starał się dopasowywać, szukając odpowiednich rozwiązań. Doskonałym przykładem jest tutaj wprowadzenie autorskiego mechanizmu dofinansowania na utrzymanie miejsc pracy, które w czasie pandemii, zwłaszcza w branży gastronomicznej, były poważnie zagrożone. Dodatkowo w celu niwelowania negatywnych skutków pandemii COVID-19 ośrodek wprowadził własny mechanizm zakupowy. OWES Dobra Robota otworzył się także na działania związane z uchodźcami z Ukrainy, którzy między innymi dzięki jego wsparciu znaleźli zatrudnienie w przedsiębiorstwach społecznych.
- Z informacji wynikających z ewaluacji OWES w 2022 roku można wyczytać, że stan przedsiębiorstw społecznych na Pomorzu, z uwagi na kryzysy i niepewność związaną z pandemią oraz konfliktem zbrojnym w Ukrainie, jest niestabilny. Ewaluacja wykazała, że PS tworzone przy udziale samorządów zwykle są w lepszej sytuacji ekonomicznej od pozostałych (samorządy postrzegane są przez przedsiębiorców jako „pewniejszy klient”, który zapewnia usługi i wspiera w dodatkowe artykuły). Jak wynika z ewaluacji, najwięcej przedsiębiorstw (60,3 %) zmagają się z brakiem zleceń/zamówień oraz z wypłatą wynagrodzeń pracowniczych wraz z pochodnymi (19,1%), a także m.in. trudnościami ze spełnieniem należności publiczno-prawnych oraz brak osób chętnych do pracy. Dla przedsiębiorstw społecznych z Pomorza bardzo ważny jest łatwy dostęp do źródeł finansowych oraz kontakty osobiste.
- W porównaniu do sytuacji z maja 2020 31,7 % przedstawicieli PS zauważyło poprawę sytuacji ekonomicznej swoich podmiotów. Pomimo łagodniejszych zasad bezpieczeństwa obowiązujących od pierwszego kwartału 2022 roku, 28,5 % przedsiębiorstw społecznych twierdziło, iż ich sytuacja ekonomiczna pogorszyła się, z uwagi m.in. na wysoką inflację.

- W ramach wielu rozwiązań pomagających przeciwdziałaniu kryzysowi ekonomicznemu PS najczęściej korzystały ze wsparcia finansowego (50,8%), w tym dofinansowania wynagrodzeń, świadczeń postojowych, pożyczek oraz ulg w podatkach i składkach (47,6%), między innymi w formie odroczenia składek PIT, ZUS. Jeżeli chodzi o pomoc ze strony OWES w okresie kryzysu wywołanego pandemią COVID-19, 32,9% podmiotów zadeklarowało, że nie uzyskało żadnego wsparcia. Pozostali skorzystali z konsultacji, doradztwa i szkoleń, wsparcia przedmiotowego (np. maseczki, sprzęt do pracy zdalnej), finansowego oraz w formie mechanizmu zakupowego (zakupy od PES).
- W planach przedsiębiorstw społecznych z województwa pomorskiego jest rozszerzenie swojej działalności, np. o nowe produkty, usługi (50,8 % PS) lub dążenie do utrzymania obecnego zakresu działalności (44,4% PS). Niektóre podmioty przewidują zmniejszenie swojej oferty lub nawet zakończenie działalności (4,8%).

Wnioski:

- Pandemia koronawirusa unaoczniała konieczność budowania zdolności przedsiębiorstw oraz całej gospodarki do szybkiej adaptacji i transformacji w niepewnych, zmieniających się warunkach.
- Wpływ kryzysu na poszczególne branże nie jest jednakowy – przed wieloma otwierają się nowe perspektywy. Należy się liczyć m.in. ze zmianami modelu spędzania czasu wolnego czy ruchu turystycznego, zmianą podejścia do sharing economy (ekonomia współdzielenia) oraz zmianą wzorców konsumpcji. Wzrosło znaczenie pracy zdalnej oraz zdalnych kanałów obsługi klienta (e-commerce). Kryzys gospodarczy wywołał także potrzebę zmiany modeli biznesowych funkcjonowania przedsiębiorstw, które zmierzają w kierunku przemodelowania łańcuchów dostaw, dywersyfikacji działalności, cyfryzacji czy zmian systemu pracy. W związku z powyższym wzrosło znaczenie kompleksowych usług informacyjnych dla MŚP świadczonych w jednym miejscu oraz specjalistycznego doradztwa w różnych sferach działalności.
- Obostrzenia związane z pandemią wpływają też na możliwości pomocy osobom potrzebującym wsparcia, od zapewnienia towarzystwa (59% wskazań OPS), przez pomoc w załatwianiu spraw życia codziennego (38% wskazań), po pomoc medyczną i wsparcie psychologiczne (73%)²⁰.

²⁰ Dane ROPS.

I. ANALIZA SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
– doświadczenie instytucjonalne interesariuszy i otoczenia ekonomii społecznej z lat ubiegłych; – dość dobra sytuacja gospodarcza regionu; – wysoki potencjał wsparcia ze strony biznesu, w tym w zakresie mentoringu branżowego, inkubacji, akceleracji i potencjalnych inwestorów dla PES ; – województwo pomorskie to silny ośrodek akademicki zarówno w obszarze nauk ekonomicznych, jak i społecznych, co daje możliwość stałego badania potencjału ES w regionie, dostępu do wiedzy, bycia partnerem dla samorządu regionalnego i lokalnego w tworzeniu strategii, polityki i projektów dla ES; – dobre praktyki z regionu w zakresie ekonomii społecznej (w ostatnim czasie pojawiło się dużo ciekawych, innowacyjnych pomysłów na działalność w obszarze ekonomii społecznej);	– niska rozpoznawalność ekonomii społecznej i solidarnej wśród decydentów, urzędników oraz mieszkańców województwa pomorskiego; – brak standardów działania na rzecz rozwoju ekonomii społecznej; – system wsparcia opiera się na projektach, przez co jest mało elastyczny i dość sformalizowany. Dostępność do niego jest uwarunkowana dostępem do środków; – ekonomia społeczna na poziomie dokumentów strategicznych i programów dofinansowań powiązana jest stale z systemem włączenia społecznego zamiast rozwoju gospodarczego; – pomorskie JST w niewystarczającym stopniu udzielają zamówień odpowiedzialnych społecznie. Brakuje również stałego podnoszenia kompetencji urzędników w tym zakresie; – zbyt mała liczba podmiotów, które mogą realizować „duże” zamówienia publiczne;
SZANSE	ZAGROŻENIA
– szansą na ekonomizację podmiotów ekonomii społecznej jest rozwój usług społecznych, skierowanych w szczególności do osób w podeszłym wieku, osób z niepełnosprawnościami oraz długotrwale chorych; – zmiana zachowań, upodobań konsumenckich, moda na produkty odpowiedzialne społecznie promujące zrównoważony rozwój; – sprzyjający samorząd regionalny i poprawa rozpoznawalności znaczenia ekonomii społecznej w samorządach lokalnych; – realizacja usług OWES „szytych na miarę” dla PS/PES.	– brak wystarczających środków na wsparcie ES w nowej perspektywie finansowej UE (2021-2027); – obniżenie kondycji gospodarczej regionu wywołanej kryzysem COVID-19; – osłabienie kondycji PES wywołana kryzysem gospodarczym, m.in. utrata pracowników, utrudnienia w świadczeniu dotychczasowych usług i sprzedaży produktów.

II. Kluczowe problemy / wyzwania

- 1. Podniesienie znaczenia ES w regionie.** Znaczenie ekonomii społecznej czy solidarnej w województwie pomorskim w dalszym ciągu nie jest zbyt istotne. Wiedza zarówno niektórych decydentów, samorządowców i wreszcie mieszkańców na temat ekonomii społecznej w dalszym ciągu jest niewystarczająca. Dla wielu samorządowców może wydawać się niejasne, np. czy ekonomia społeczna powinna być celem, narzędziem czy dziedziną działalności samą w sobie. Idea ekonomii społecznej pozostaje nadal mało istotna dla polityk samorządowych. Działania samorządu regionalnego i subregionalnych OWES nie przyczyniają się w znacznym stopniu do wprowadzenia zapisów i regulacji do lokalnych dokumentów strategicznych i programów współpracy.
- 2. Standaryzacja działań na rzecz rozwoju ES.** Brakuje pewnego rodzaju standardów lub spójności w działaniu na rzecz celów realizowanych przez podmioty ekonomii społecznej. Standardy powinny być rozumiane jako minimum działań, które JST powinien realizować, aby zapewnić rozwój ES w gminie i powiecie. Ponadto działalność w obszarze ekonomii społecznej spychana jest często do instytucji pomocy i integracji społecznej. Ekonomia społeczna powinna być coraz częściej traktowana horyzontalnie, tzn. dotyczyć wielu sfer aktywności administracji samorządowej, biznesu, nauki i innych interesariuszy sektora.
- 3. Poprawa i stabilizacja pozycji PES / PS na rynku.** Konieczne jest dostosowanie działań na rzecz poprawy sytuacji ekonomicznej PES/PS, z uwzględnieniem ich specyfiki. Analizując sytuację wielu podmiotów działających w obszarze ekonomii społecznej zauważyć można, że wymagają one zróżnicowanego wsparcia, w tym m.in. usług szytych na miarę. Istotne jest, aby dostęp do ww. usług był możliwie jak najbardziej równomierny. Ważne jest też zwiększanie powiązań z partnerami samorządowymi i biznesowymi.
- 4. Zmiany społeczno-gospodarcze.** Z uwagi na następujące zmiany (takie jak starzenie się społeczeństwa, zmiana profilu klienta pomocy społecznej, spadek znaczenia świadczeń pieniężnych), potencjału rozwoju sektora ekonomii społecznej na Pomorzu poszukiwać należy w obszarze usług społecznych.
- 5. Zwiększenie skuteczności działań sektora ES.** System wsparcia ekonomii społecznej na Pomorzu jest w pewnym sensie ugruntowany. Jego największą wadą jest natomiast brak elastyczności, zbyt duża formalizacja oraz bazowanie na krótkotrwałych projektach.
- 6. Partnerski system wsparcia ES.** Wsparcie sektora ekonomii społecznej powinno znacznie bardziej opierać się na dialogu, na linii ROPS-IZ-OWES.

III. Cele, priorytety, działania

CEL GŁÓWNY Do 2030 roku Ekonomia społeczna stanie się powszechnym oraz skutecznym instrumentem aktywnej polityki społecznej i gospodarczej na Pomorzu		
PRIORYTET 1 Solidarna wspólnota regionalna	PRIORYTET 2 Silne i stabilne podmioty ekonomii społecznej	PRIORYTET 3 Rozwój, koordynacja, wsparcie (skuteczne działania systemowe)
Działanie 1.1 Uspójnienie działań JST na rzecz rozwoju ekonomii społecznej	Działanie 2.1 Zwiększenie konkurencyjności i aktywności biznesowej PES/PS	Działanie 3.1 Zwiększenie efektywności i skuteczności usług OWES
Działanie 1.2 Zwiększenie udziału podmiotów ekonomii społecznej w realizacji usług społecznych	Działanie 2.2 Ekonomizacja NGO	Działanie 3.2 Rozwój współpracy na rzecz rozwoju ekonomii społecznej i solidarnej
Działanie 1.3 Popularyzacja ekonomii społecznej i solidarnej	Działanie 2.3 Podniesienie jakości produktów i usług PES/PS	Działanie 3.3 Koordynacja rozwoju ekonomii społecznej
Działanie 1.4 Rozwój idei solidarności codziennie	Działanie 2.4 Rozwój działalności pomiotów reintegracji społeczno-zawodowej	Działanie 3.4 Inicjowanie działań badawczo-rozwojowych w obszarze ekonomii społecznej

Priorytet 1. Solidarna wspólnota regionalna

Zakres tematyczny

Solidarna wspólnota regionalna to przede wszystkim pewna kultura wartości, która opiera się na wrażliwości oraz współodpowiedzialności różnych podmiotów w stawianiu czoła wszelkim wyzwaniom współczesności. Dzięki temu możliwe będzie szukanie porozumienia na rzecz rozwoju ES na poziomie wspólnot lokalnych, przy jednoczesnym odwoływaniu się do wspólnego dziedzictwa (np. ruch solidarności) oraz dotychczasowych dobrych praktyk w obszarze ekonomii społecznej.

Działania zaplanowane w tym priorytecie służyć mają głównie podniesieniu znaczenia sektora ekonomii społecznej i solidarnej w świadomości samorządowców, decydentów, interesariuszy całego systemu oraz w szczególności mieszkańców województwa pomorskiego. W kwestii edukacji w zakresie ekonomii społecznej, skierowanej do osób nie związanych zawodowo z administracją publiczną lub bezpośrednio z sektorem ES, szczególną uwagę zwrócić należy na młodzież.

Potrzebne wydaje się również stałe uwrażliwianie szerokiej grupy odbiorców na różnego rodzaju elementy ekonomii społecznej poprzez popularyzację wszelkiego rodzaju inicjatyw/projektów w zakresie przedsiębiorczości społecznej i zrównoważonego rozwoju.

Ponadto w ramach działań realizowanych w tym priorytecie zaplanowano stałe podnoszenie wiedzy na temat możliwości wykorzystania instrumentów ekonomii społecznej i solidarnej w realizacji lub zlecaniu usług publicznych, w szczególności usług o charakterze społecznym PES / PS. Z uwagi na zmiany demograficzne i społeczne, jakie dotyczą województwo pomorskie, istnieje pilna potrzeba zwiększania udziału PES / PS w realizacji następujących usług publicznych: usługi opiekuńcze (w tym specjalistyczne), usługi asystenckie, itp.

Kluczowe problemy / wyzwania wynikające z diagnozy	– Podniesienie znaczenia ES w regionie (nr 1) – Standaryzacja działań na rzecz rozwoju ES (nr 2) – Zmiany społeczno-gospodarcze (nr 4)	
Kluczowe działania	Nazwa	Uszczegółowienie
	Pakt na rzecz ekonomii społecznej	Pakt stanowić będzie zobowiązanie JST do działań na rzecz wzmocnienia sektora ekonomii społecznej w społecznościach lokalnych m.in. poprzez stosowanie odpowiedzialnych społecznie zamówień społecznych, zlecaniu zadań PES/PS lub innych form współpracy z PES/PS w społeczności lokalnej. Ważnym elementem działania powinny być przedsięwzięcia ukierunkowane na edukację młodzieży w zakresie ekonomii społecznej w tym np. popularyzacja spółdzielczości uczniowskiej. Brzmienie zobowiązania określone zostanie przez ROPS we współpracy z Pomorskim Komitetem Rozwoju Ekonomii Społecznej oraz samorządami. Monitorowanie wdrażania Paktu realizowane byłoby przez ROPS we współpracy z JST. Samemu podpisaniu Paktu towarzyszyć będą wydarzenia upowszechniające ekonomię społeczną na terminie gmin/powiatów, w formie konferencji, warsztatów lub kampanii społecznych.

Działanie 1.1	Uspójnienie działań JST na rzecz rozwoju ekonomii społecznej
Zakres interwencji	– opracowywanie lokalnych modeli rozwoju ekonomii społecznej – określenie standardów wsparcia ES na poziomie lokalnym – wykorzystanie narzędzi ekonomii społecznej w prowadzeniu przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Koordynator	ROPS
Realizatorzy	JST, OWES

Działanie 1.2	Zwiększenie udziału podmiotów ekonomii społecznej w realizacji usług społecznych
Zakres interwencji	– edukacja samorządowców, decydentów i urzędników w zakresie społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych – rozwój, popularyzacja narzędzi służących do poszukiwania ofert podmiotów ekonomii społecznej np. katalog produktów i usług ES, wyszukiwarka PS – przygotowanie rozwiązań zapewniających pierwszeństwo podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej w realizacji usług społecznych – upowszechnianie zlecania zadań PES / PS, które skierowane są przede wszystkim osobom z niepełnosprawnościami, długotrwale chorym i w podeszłym wieku
Koordynator	ROPS
Realizatorzy	JST

Działanie 1.3	Popularyzacja ekonomii społecznej i solidarnej
----------------------	---

Zakres interwencji	– aktywna edukacja młodzieży w obszarze ekonomii społecznej i solidarnej, m.in. poprzez popularyzację wiedzy nt. przedsiębiorczości (np. w ramach edukacji formalnej) – podnoszenie wiedzy nt. ekonomii społecznej i solidarnej wśród seniorów – prowadzenie kampanii promocyjnych i edukacyjnych zwiększających powszechną wiedzę na temat ekonomii społecznej i solidarnej
Koordinator	ROPS
Realizatorzy	NGO, OWES

Działanie 1.4	Rozwój idei solidarności codziennie
Zakres interwencji	– realizacja projektów społecznych w społecznościach lokalnych, m.in. w zakresie przedsiębiorczości społecznej – popularyzacja idei kupowania produktów i usług od lokalnych PES / PS – rozwój, popularyzacja spółdzielni uczniowskich – popularyzacja kampanii crowdfundingowych – popularyzacja idei społecznie odpowiedzialnego biznesu (CSR)
Koordinator	ROPS
Realizatorzy	NGO, JST (szkoły)

Priorytet 2. Silne i stabilne podmioty ekonomii społecznej		
Zakres tematyczny	Stale powiększające się grono pomorskich PES / PS wymaga ustabilizowania swojej pozycji, zarówno na rynku komercyjnym, jak i w sektorze usług publicznych. W dużej mierze siła i stabilność na rynku podmiotów ekonomii społecznej będzie od kompetencji ich liderów i lidererek. Działania zaplanowane w ramach Priorytetu powinny uwzględniać podstawowe cechy PES / PS, którym są m.in.: długość funkcjonowania / działalności na rynku, obszar działalności, grupa odbiorców, branża, forma prawna i inne. Ponadto interwencje zaplanowane w działaniach w Priorytecie 2. ukierunkowane będą na wsparcie i rozwój podmiotów zatrudnienia socjalnego CIS, KIS, WTZ, ZAZ. W tym kontekście istotne jest m.in. wsparcie samorządu regionalnego w funkcjonowaniu sieci współpracy tego typu podmiotów.	
	Kluczowe problemy / wyzwania wynikające z diagnozy – Poprawa i stabilizacja pozycji PES / PS na rynku (nr 3) – Zwiększenie skuteczności działań sektora ES (nr 5)	
Kluczowe działania	Nazwa	Uszczegółowienie
	Promocja produktów i usług PES/PS	W ramach działania realizowane będą przedsięwzięcia mające na celu zwiększenie widoczności produktów i usług PES/PS na rynku. Służyć będą temu m.in. targi dedykowane usługą PES/PS lub tworzenie możliwości uczestnictwa PES/PS w wydarzeniach handlowych o zasięgu ogólnowojeńskim, krajowym lub międzynarodowym (np. Jarmark Św. Dominika w Gdańsku).

Działanie 2.1	Zwiększenie konkurencyjności i aktywności biznesowej PES / PS
Zakres interwencji	– Uelastycznienie działalności PES / PS, zwiększenie gotowości na zmianę charakteru działalności – Rozwój różnego rodzaju sieci wsparcia PES / PS, w tym wsparcie inicjatyw klastrowych, konsorcjów m.in. w ramach marki Pomorska Ekonomia Społeczna – Promowanie franczyzy społecznej – Outsourcing usług świadczonych przez PES dla biznesu – Włączenie PES / PS w sieć wsparcia dla mikro, małych i średnich przedsiębiorstw – Zapewnienie funkcjonowania oraz rozwój wyszukiwarki PS – Organizacja wydarzeń zwiększających widoczność PES / PS, m.in. targi ekonomii społecznej – Wsparcie PES/PS w ubieganiu się o środki na rozwój w ramach programów resortowych, programów w ramach środków UE na poziomie krajowym (np. FERS) i regionalnym (FEP)
Koordynator	ROPS
Realizatorzy	OWES, ROPS

Działanie 2.2	Ekonomizacja NGO
Zakres interwencji	– Wzmocnienie działalności gospodarczej organizacji pozarządowych – Doskonalenie kompetencji pracowników NGO w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej – Wspieranie NGO poprzez działania doradcze, edukacyjne – Promowanie dobrych praktyk – Poprawa warunków realizacji zadań publicznych przez NGO

Koordynator	ROPS
Realizatorzy	COP, OWES

Działanie 2.3	Podniesienie jakości produktów i usług PES / PS
Zakres interwencji	– Standaryzacja produktów i usług PES / PS – Szkolenia biznesowe, mentoring dla liderów PES / PS – Wzmacnianie kadry PES, w szczególności liderów i liderek – Wsparcie w realizacji przedsięwzięć innowacyjnych
Koordynator	ROPS
Realizatorzy	OWES, organizacje pracodawców

Działanie 2.4	Rozwój działalności pomiotów reintegracji społeczno-zawodowej
Zakres interwencji	– Wsparcie sieci współpracy podmiotów reintegracji społeczno-zawodowej, takich jak Pomorski Konwent CIS/KIS – Wzmocnienie powiązań pomiędzy podmiotami zatrudnienia socjalnego, a innymi PES / PS – Szkolenia dla kadry podmiotów zatrudnienia socjalnego – Wsparcie PES/PS w ubieganiu się o środki na reintegrację społeczno-zawodową w ramach programów resortowych, programów w ramach środków UE na poziomie krajowym (np. FERS) i regionalnym (FEP)
Koordynator	ROPS

Realizatorzy	OWES, CIS, KIS, NGO (prowadzące podmioty zatrudnienia socjalnego), JST (prowadzące podmioty zatrudnienia socjalnego)
---------------------	---

Priorytet 3. Rozwój, koordynacja, wsparcie (skuteczne działania systemowe)

Zakres tematyczny	System wsparcia ekonomii społecznej w województwie pomorskim jest w dużej mierze ugruntowany. Jego główne elementy, tj. ROPS, IZ FEP i OWES stale zwiększają znaczenie ekonomii społecznej w życiu społecznym i gospodarczym regionu. W związku z tym działania zaplanowane w ramach tego Priorytetu dotyczyć będą zwiększania możliwości dotychczasowego systemu. Bazę do tego typu interwencji stanowić będą natomiast istniejące struktury ww. podmiotów. W tym kontekście szczególnie ważne będzie stałe podnoszenie kompetencji kadr OWES, wzmocnienie roli koordynacyjnej ROPS oraz ścisła współpraca z IZ RPO WP z ww. podmiotami. Skuteczne działania systemowe to takie, które dostosowane są do zmieniających się warunków. W związku z tym działania w ramach tego priorytetu powinny być realizowane w możliwie najbardziej elastyczny sposób i odpowiadać aktualnym warunkom gospodarczym i społecznym. W podnoszeniu możliwości systemu wsparcia powinny towarzyszyć działania badawczo-rozwojowe w obszarze ekonomii społecznej oraz wymiana międzyregionalna i międzynarodowa dobrych praktyk w zakresie ES.	
Kluczowe problemy / wyzwania wynikające z diagnozy	– Zwiększenie skuteczności działań sektora ES (nr 5) – Partnerski system wsparcia ES	
Kluczowe działania/projekty	Nazwa	Uszczegółowienie
	Projekt koordynacyjny ROPS (działania w zakresie rozwoju ES)	– koordynacja pracy PKRES; – zbieranie danych dotyczących sektora ekonomii społecznej na poziomie regionalnym, analiza danych i sprawozdawczość; – pomiar oddziaływania społecznego oraz kondycji sektora; – udział w procesie akredytacji OWES; – utworzenie i rozwój „Pomorskiej sieci OWES” czyli forum współpracy pomiędzy ośrodkami wsparcia ekonomii społecznej w województwie pomorskim w celu

		zapewnienia spójnej polityki na rzecz rozwoju ekonomii społecznej w regionie.
--	--	---

Działanie 3.1	Zwiększenie efektywności i skuteczności usług OWES
Zakres interwencji	– Zapewnienie warunków / wsparcie szkoleniowe i doradcze dla kadry OWES, w szczególności w zakresie: profesjonalizacji doradztwa biznesowego, reintegracji społeczno-zawodowej, animacji i innych – Niwelowanie głównych barier w udzielaniu wsparcia przez OWES, przede wszystkim barier formalno-proceduralnych lub barier informacyjnych – Wsparcie OWES w obszarze realizacji projektów – Wymiana dobrych praktyk w obszarze działalności OWES
Koordynator	IZ
Realizatorzy	OWES

Działanie 3.2	Rozwój współpracy na rzecz rozwoju ekonomii społecznej
Zakres interwencji	– Zwiększenie współpracy międzysektorowej w zakresie rozwoju ekonomii społecznej pomiędzy różnymi interesariuszami sektora ekonomii społecznej, w szczególności: JST, OPS / PCPR, PUP, biznes, uczelnie wyższe – Inicjowanie współpracy międzyregionalnej oraz międzynarodowej m.in. poprzez realizację projektów w partnerstwie z podmiotami z innych województw, krajów UE lub spoza UE
Koordynator	ROPS
Realizatorzy	PES, ROPS, OWES

Działanie 3.3	Koordinacja rozwoju ekonomii społecznej
Zakres interwencji	– Zapewnienie warunków do funkcjonowania Pomorskiego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej – Rzecznictwo na rzecz sektora ekonomii społecznej - m.in. opiniowanie regulacji prawnych oraz dokumentów strategicznych w zakresie ES – Rozwój współpracy na linii ROPS-IZ-OWES
Koordinator	ROPS
Realizatorzy	ROPS

Działanie 3.4	Inicjowanie działań badawczo-rozwojowych w obszarze ekonomii społecznej
Zakres interwencji	– Inwentaryzacja PES / PS / NGO, monitoring podmiotów realnie działających w sektorze ekonomii społecznej – Ewaluacja działalności OWES – Realizacja innych badań i analiz w obszarze ekonomii społecznej i solidarnej
Koordinator	ROPS
Realizatorzy	OWES, PES

IV. SPOSÓB DOSTARCZENIA USŁUG NA RZECZ PODMIOTÓW EKONOMII SPOŁECZNEJ

Zgodnie z artykułem 59 ustawy z dnia 5 sierpnia 2022 r. o ekonomii społecznej samorząd województwa określa w regionalnym programie rozwoju na rzecz ekonomii społecznej sposób realizacji usług, o których mowa w art. 29 ww. ustawy, mając na względzie potrzebę zapewnienia na terenie całego województwa równego dostępu do tych usług. Biorąc pod uwagę wnioski z koordynacji rozwoju ekonomii społecznej w województwie pomorskim w ramach perspektywy finansowej UE 2014-2020, ROPS określił podział terytorialny w ramach którego w perspektywie finansowej UE 2021-2027 funkcjonować będą akredytowane ośrodki wsparcia ekonomii społecznej. Zgodnie z przyjętym podziałem zakłada się funkcjonowanie 5 akredytowanych OWES w następujących częściach województwa:

- **subregion południowy** na obszarze powiatów: człuchowskiego, chojnickiego i kościerskiego;
- **subregion metropolitalny południowy** na obszarze powiatów: nowodworskiego, kartuskiego, gdańskiego oraz w m. Gdańsku;
- **subregionu metropolitalnego północnego** na obszarze powiatów: wejherowskiego, puckiego oraz w m. Gdynia i m. Sopot;
- **subregionu nadwiślańskiego** na obszarze powiatów: tczewskiego, starogardzkiego, malborskiego, sztumskiego, kwidzińskiego;
- **subregionu słupskiego** na obszarze powiatów: słupskiego, bytowskiego, lęborskiego oraz w m. Słupsku.

Mapa podziału terytorialnego OWES stanowi załącznik nr 2 do niniejszego Programu.

Finansowanie OWES w latach 2023 – 2029 w województwie pomorskim zapewnione będzie w ramach FEP 2021-2027, dzięki któremu powstanie co najmniej 580 miejsc pracy w PS. Wszystkie projekty OWES wybierane będą w trybie konkurencyjnym na okres do 2029 roku. Podział oczekiwanej liczby miejsc pracy obliczony został dwuetapowo.

Etap I obliczeń

Pierwszym krokiem było podzielenie wskaźnika liczby miejsc pracy w PS zgodnie z poziomem określonym w KPRES, który dla województwa pomorskiego wynosi – 480. Z uwagi na specyfikę określonych w Programie subregionów oraz z uwagi na różnice związane z sytuacją społeczno-gospodarczą określono minimalną liczbę miejsc pracy w poszczególnych subregionach, która obliczona została na podstawie wskaźnika, który stanowi średnią ważoną dla następujących sum w powiatach:

- Liczba mieszkańców (waga: 0,1) – stan na 2021 r.
- Liczba obszarów rewitalizowanych (waga : 0,1) — zgodnie z RPO WP 2014-2020
- Liczba gmin zagrożonych trwałą marginalizacją — zgodnie z SOR (waga: 0,2)
- Liczba osób z niepełnosprawnościami (waga: 0,06) — zgodnie z wynikami z NSP 2021
- Powierzchnia w km² (waga: 0,04) – zgodnie z danymi BDL GUS
- Liczba osób bezrobotnych (waga: 0,1) — stan na 2021 r.
- Liczba świadczeń z pomocy społecznej (waga: 0,2) — stan na 2021 r.
- Liczba PS (waga: 0,2) — stan na wrzesień 2022 r.

Etap II obliczeń

W celu wyrównania różnic pomiędzy wskaźnikiem z KPRES a wskaźnikiem w FEP, która wyniosła 100 miejsc pracy w PS liczba ta rozłożona została zgodnie z zasadą wyjaśnioną w tabeli poniżej. Etap drugi obliczeń posłużył również jako regulacja obliczeń w etapie I w celu osiągnięcia liczb rzeczywistych.

Rezultat obliczeń – rekomendowany podział liczby miejsc pracy w PS

Zgodnie z przyjętymi powyżej założeniami obliczono minimalną liczbę miejsc pracy do utworzenia w PS do 2029 r. Szczegółowe dane w tabeli poniżej.

Tabela 1. Liczba miejsc pracy w PS do utworzenia w ramach projektów OWES

subregion	1.	2.	3.	4.
	wskaźnik (etap I obliczeń)	liczba miejsc pracy ze średniej ważonej ($x = k.1 * 480 / 100$)	podział różnicy	suma liczb miejsc pracy w PS po dodaniu różnicy między KPRES a FEP ($x = k.3 + k.4.$)
południowy	18,23	87,52	25,48	113
słupski	21,77	104,51	25,49	130
metropolitalny - południowy	19,49	93,53	20,47	114
metropolitalny - północny	14,82	71,13	24,87	96
nadwiślański	25,69	123,30	3,70	127
razem liczba miejsc pracy		480 (zgodnie z KPRES)	100,0	580 (zgodnie z FEP)

V. SYSTEM REALIZACJI PES 2030

Środki przeznaczone na realizację programu

źródło	szacowana kwota	dodatkowe informacje
FEP	11,6 mln € ≈ 53 mln PLN	Środki na realizację projektów OWES – tworzenie miejsc pracy w PS, usługi wsparcia dla PES/PS, reintegracja społeczno-zawodowa, usługi społeczne. Kwota nie zawiera środków na projekty PES/PS w zakresie świadczenia usług społecznych i zdrowotnych oraz projektów dedykowanych CIS/KIS.
FERS	21 mln PLN	Projekt koordynacyjny ROPS zawierający w sobie również działania wykraczające poza ekonomię społeczną m.in. deinstytucjonalizację, szkolenia kadr pomocy i integracji społecznej, integrację imigrantów.
pozostałe środki	do ustalenia	—

Monitoring realizacji programu

W ramach monitorowania Programu przewidziano stały monitoring wartości wskaźników, które określone zostały w załączniku nr. 1 do niniejszego Programu. Bieżąca realizacja Programu prezentowana będzie w formie raportów, które włączone zostaną do Pomorskiego Systemu Monitoringu i Ewaluacji. W okresie obowiązywania Programu informacja o stanie jego realizacji będzie przekazywana PKRES. Raport z realizacji Programu zostanie przygotowany po okresie jego obowiązywania.

W okresie obowiązywania PES 2030 przewiduje się realizację następujących przedsięwzięć badawczych, uwzględniających zakres interwencji Programu wg następującego harmonogramu:

Ewaluacja funkcjonowania pomorskich OWES

- skrócone badanie ewaluacyjne OWES (II poł. 2024 r.)
- pełne badanie z bieżącej działalności OWES (II poł. 2025 r.)
- skrócone badanie ewaluacyjne OWES (II poł. 2026 r.)

- skrócone badanie z bieżącej działalności OWES (II poł. 2027 r.)
- skrócone badanie z bieżącej działalności OWES (II poł. 2028 r.)
- pełne badanie ewaluacyjne OWES (II poł. 2029 r.)

Aktualizacja diagnozy PES 2030

- raport ze zaktualizowanej diagnozy we wrześniu każdego roku obowiązywania Programu

Załącznik Nr 1 Tabela wskaźników

Wskaźniki produktu

lp.	priorytet	wskaźnik	wartość bazowa (2023)	wartość docelowa (2030)	uwagi
1.	1. Solidarna wspólnota regionalna	Liczba podpisanych przez JST paktów na rzecz ES	0	20	Realizacja w ramach kluczowego działania „Pakt na rzecz ekonomii społecznej”
2.	1. Solidarna wspólnota regionalna	Liczba szkoleń w zakresie społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych dla JST	0	30	Finansowane w ramach projektu koordynacyjnego ROPS ze środków FERS
3.	2. Silne i stabilne podmioty ekonomii społecznej	Liczba targów ES lub innych wydarzeń o charakterze handlowym o zasięgu regionalnym	3	13	Finansowane w ramach projektu koordynacyjnego ROPS ze środków FERS (minimum 1 raz w roku)
4.	2. Silne i stabilne podmioty ekonomii społecznej	Liczba szkoleń dla kadr zatrudnienia socjalnego	0	20	Finansowane w ramach projektu koordynacyjnego ROPS ze środków FERS
5.	2. Silne i stabilne podmioty ekonomii społecznej	Liczba spotkań w ramach sieci współpracy PES/PS Pomorska Ekonomia Społeczna (np. Akademia Pomorskiej Ekonomii Społecznej)	8	56	Finansowane w ramach projektu koordynacyjnego ROPS ze środków FERS
6.	3. Rozwój, koordynacja, wsparcie (skuteczne działania systemowe)	Liczba akredytowanych OWES działających na terenie województwa	4	5	Finansowanie w ramach FEP

lp.	priorytet	wskaźnik	wartość bazowa (2023)	wartość docelowa (2030)	uwagi
7.	3. Rozwój, koordynacja, wsparcie (skuteczne działania systemowe)	Liczba miejsc pracy w PS utworzonych w ramach wsparcia OWES	640	1220	Finansowanie w ramach FEP
8.	3. Rozwój, koordynacja, wsparcie (skuteczne działania systemowe)	Liczba szkoleń dla pracowników OWES	0	20	Finansowane w ramach projektu koordynacyjnego ROPS ze środków FERS
9.	3. Rozwój, koordynacja, wsparcie (skuteczne działania systemowe)	Liczba wydarzeń sieciujących OWES – Pomorskie Forum OWES	2	10	Finansowane w ramach projektu koordynacyjnego ROPS ze środków FERS (minimum 1 rocznie)
	3. Rozwój, koordynacja, wsparcie (skuteczne działania systemowe)	Liczba badań w zakresie rozpoznawalności ES w regionie	0	3	Finansowane w ramach projektu koordynacyjnego ROPS ze środków FERS

Wskaźniki rezultatu

lp.	priorytet	wskaźnik	wartość bazowa (2023)	wartość docelowa (2030)	uwagi
1.	1. Solidarna wspólnota regionalna	Odsetek gmin posiadających w strategiach rozwiązywania problemów społecznych diagnozę potencjału PES w zakresie świadczenia usług społecznych	30,2%	80%	Realizowane przez ROPS w ramach sprawozdania kierowanego do JST
2.	1. Solidarna wspólnota regionalna	Odsetek budżetów pomorskich JST przeznaczany na zlecenie zadań publicznych PES / PS (wartość bazowa i docelowa w 2027 roku opracowana będzie po publikacji wyników badania GUS w terminie do.....)			GUS
3.	1. Solidarna wspólnota regionalna	Udział wartości zleconych zamówień publicznych przez JST z wykorzystaniem klauzul społecznych (wartość bazowa i docelowa w 2027 roku opracowana będzie po publikacji wyników badania GUS w terminie do.....)			GUS

lp.	priorytet	wskaźnik	wartość bazowa (2023)	wartość docelowa (2030)	uwagi
4.	2. Silne i stabilne podmioty ekonomii społecznej	Odsetek PS oceniających swoją sytuację jako stabilną	Wartość zostanie określona w ramach ewaluacji OWES w 2024 r.	Wartość zostanie określona w ramach ewaluacji OWES w 2024 r.	Realizowane przez ROPS w ramach ewaluacji OWES
5.	3. Rozwój, koordynacja, wsparcie (skuteczne działania systemowe)	Odsetek badanych PS oceniających ofertę OWES jako odpowiadającą ich potrzebom	85,2%	95%	Realizowane przez ROPS w ramach ewaluacji OWES

Załącznik Nr 2 Mapa podziału terytorialnego OWES

